

अध्यासनिवृत्त्युपायमाह रश्मीनिति वृत्तिबहुत्वापेक्षया बहुवचनं तेषां तस्य सत्वस्य रश्मीनिवद्द्रियाणि ॥ ४५ ॥ प्राकृतं स्वाभाविकं कर्म त्यक्त्वा संन्यस्येत्यर्थः आत्मरतिः अनन्यनिष्ठः मुनिः ध्यानशीलः सर्वेषां भूतानामात्मैव भवतीति सर्वभूतात्मभूः य एवं वेदाहं ब्रह्मास्मीतिसिद्धं सर्वं भवति आत्मा स्येषां स भवतीत्यादि श्रुतिभ्यः आत्मनः सार्वभौम्यावगतेः तस्मात्संन्यासादेः ॥ ४६ ॥ एवं विदः कर्मालेपं सृष्टांतमाह यथेति वारिचरः हंसः तथा च श्रुतिः तं विदित्वानकर्मणालिप्यते पापकेनेति ॥ ४७ ॥ एवं स्वभावं अलेपस्वभावं एतत् आत्मस्वरूपं स्वबुद्ध्या निश्चित्येति शेषः ॥ ४८ ॥ एवं विदो जीवन्मुक्तिमाह स्वेति स्वभावे स्वरूपे युक्त्यो गस्तथा देहं द्रियादितादात्म्याध्यासकृतां पररूपतां परित्यज्य स्वरूपावस्थित्या युक्तश्च स विद्वान् नित्यं गुणान् भूतभौतिकान् यो गैश्वर्यबलेन सृजते यस्यानुवित्तः प्रतिबुद्ध आत्मेत्युपक्रम्य स विश्वकृत्सहिविश्वस्य कर्तेति श्रुतेः ऊर्णनाभिदृष्टांतोऽभिन्ननिमित्तत्वोपपादनाय दर्शितः ॥ ४९ ॥ एवं जीवन्मुक्तः प्रारब्धकर्मवष्टब्धदेहः प्राक्संस्कारवशात्पत्युपस्थितैर्गुणैर्दृष्टिसमसमयां दृष्टिपथन्यो गैश्वर्येणाणिमादिना वानिर्विकल्पध्यानेन वा वर्तयतीत्युक्तं प्रारब्धकर्मसमाप्तौ तु किं गुणाः घटवन्निवर्तते उतरज्जूरगवद्वाध्यं ते इति मीमांसते प्रध्वस्ता इति द्वाभ्यां तत्र कृतार्थं प्रतिनष्टमप्यनष्टं तदन्यसाधारणत्वादित्योगाः प्रधानं त्रिगु

रश्मींस्तेषां समनसायदासम्यङ्नि यच्छति ॥ तदा प्रकाशते स्यात्मा घटे दीपो ज्वलन्निव ॥ ४५ ॥ त्यक्त्वा यः प्राकृतं कर्म नित्यमात्मरतिर्मुनिः ॥ सर्वभूतात्मभूस्तस्मात्स गच्छेदुत्तमां गतिं ॥ ४६ ॥ यथा वारिचरः पक्षी सलिलेन नलिप्यते ॥ एवमेव कृतप्रज्ञो भूतेषु परिवर्तते ॥ ४७ ॥ एवं स्वभावमेवैतत्स्वबुद्ध्या विहरेन्नरः ॥ अशोचन्नप्रहृष्यंश्च समो विगतमत्सरः ॥ ४८ ॥ स्वभावयुक्त्या युक्तस्तु स नित्यं सृजते गुणान् ॥ ऊर्णनाभिर्यथा सूत्रं विज्ञेयास्तं तु वद्गुणाः ॥ ४९ ॥ प्रध्वस्तान निवर्तते निवृत्तिर्नोपलभ्यते ॥ प्रत्यक्षेण परोक्षं तदनुमानेन सिध्यति ॥ ५० ॥

णात्मकं विदेहकैवल्यभाजं प्रतिनष्टं ध्वस्तमपि अनष्टं अध्वस्तं यतो न्यसाधारणं निरन्वयनाशे इदानीं तनानां संसारोपलंभो न स्यात् न च कश्चिन्मुक्त एव नास्तीति वक्तुं शक्यं इदानीं तनानामपि मुक्तावनाश्वासप्रसंगादित्याहुस्तदनुवदति प्रध्वस्तान निवर्तते इति प्रध्वस्ता अपि गुणाः न निवर्तते इति तदेतदूषयति निवृत्तिः प्रत्यक्षेण नोपलभ्यत इति अयं भावः सतः पदार्थस्यादर्शनं सान्निध्याभावाद्वा दृष्टिलोपाद्वा लोकेऽवगतं तत्र नाद्यः प्रधानस्य विभुत्वात् नांत्यः पुरुषस्यालुप्तदृष्टित्वात् तथा च ज्ञानादेव तु कैवल्यमिति ज्ञाननिवर्त्यत्वश्रुत्यन्यथानुपपत्त्यारज्जूरगवत्प्रधानस्य बुद्धाबुद्धदृष्टिभेदेन नष्टत्वा नष्टत्वे बोद्धे न तु घटवत्सत्यत्वपक्षे तद्युज्यते प्रत्यक्षविरोधादिति भावः परोक्षं तदनुमानेन सिध्यति अनुभवानाहं तत्प्रधानस्य सत्यस्यापि दृष्टिभेदेन नाशानाशवचनं किंतु केवलानुमानेन बंधमोक्षव्यवस्थान्यथानुपपत्त्या प्रधानस्य प्रत्यक्षादिप्रमाणसिद्धप्रपंचकारणस्य नित्यानुमेयस्य सर्वप्रमाणविरोधापातान्मिथ्यात्वमपि नाध्यवसातुं शक्यमतोऽगत्या कृतार्थं प्रतिनष्टमनष्टं तदित्युपेयमिति यद्वा प्रत्यक्षं श्रुतिः प्रामाण्यं प्रतिनिरपेक्षत्वात् अनुमानं स्मृतिः प्रामाण्यं प्रतिसापेक्षत्वात् तथा च नेह नानास्ति किंचनेति प्रपंचस्य बाधः प्रत्यक्षसिद्धः नष्टमप्यनष्टमिति ध्वंसपक्षः स्मृतिसिद्धः तेन विरोधे त्वनपेक्षं स्यादिति न्यायेन ध्वंसस्मृतिरप्रमाणमिति भावः ॥ ५० ॥